

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU MOKYMO PROGRAMOJE IR MOKYMO MEDŽIAGOJE TYRIMO

2024 m. rugpjūčio 8 d. Nr. (24)SN-88)SP-62
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau – Tarnyba) 2024 m. balandžio 24 d. gavo anoniminio pareiškėjo (toliau – Pareiškėjas) elektroniniu paštu atsiųstą informaciją apie galimą diskriminaciją lyties ir lytinės orientacijos pagrindais mokymo priemonėse (paskaitų metu dėstomoje medžiagoje). Skunde rašoma, kad Vytauto Didžiojo universiteto (toliau – ir VDU) Katalikų teologijos fakulteto dėstytoja prof. dr. (duomenys neskelbtini, toliau - Dėstytoja) paskaitų metu dėsto medžiagą, kuri „prieštarauja moksliniams tyrimams, propaguojamas seksistinis ir mizoginiškas požiūris į moteris. Paskaitų turinys pateisina žalingus stereotipus ir prisideda prie nukentėjusių nuo seksualinio smurto kaltinimo kultūros. <...> Taip pat kalbama, kad „merginoms tam, kad formuotųsi drovumas, reikia įsijausti į vyro psichiką“ ir merginų seksuali apranga yra „smurtas prieš vyrus“. Minima, kad Pasaulio Sveikatos Organizacijos patvirtintas medicininis abortas yra nesaugus ir sukelia psichologines ir fizines pasekmes moterims (kas visiškai prieštarauja mokslo įrodymams).

Pareiškėja kartu su skundu pateikė 3 garso įrašus, kurių viename asmuo (moters balsu, asmens tapatybė nenustatyta) kalba apie medikamentinį abortą, kitame įrašė tas pats asmuo kalba apie lyčių skirtumus, pabrėždamas, kad moters seksuali apranga gali būti vertinama kaip tam tikra prievarta prieš vyrą, trečiame įrašė kalbama apie merginos prisirišimą prie vyro, kai vyras, priešingai nei moteris, neprisiriša. Su skundu pateiktos metodinės rekomendacijos „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos“ mokytojams, kurios pavadintos „Paauglių ankstyvų lytinių santykių pedagoginė prevencija sveikatos ugdyme“ (toliau – Rekomendacijos), šių rekomendacijų autorė Dėstytoja; taip pat pateikta VDU Santuokos ir šeimos studijų centro logotipu pažymėta programos „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ modulio „Sveikata ir gyvybės saugojimas“ (toliau – Modulis)

mokomoji medžiaga „Vertybės lytiškumo ugdyme“, kurios autorė taip pat yra Dėstytoja (toliau – Mokomoji medžiaga arba Skaidrės).

Tarnyba 2024 m. balandžio 24 d. elektroniniu laišku kreipėsi į Pareiškėją ir paprašė patikslinti skundo aplinkybes bei atsakyti į pateiktus klausimus.

Pareiškėjas 2024 m. gegužės 2 d. elektroniniu laišku pateikė atsakymus į Tarnybos siūstus klausimus ir paaiškino, kad skundžiami veiksmai vyko 2024 m. sausio mėn. VDU nuotolinės „Gyvenimo įgūdžių“ programos paskaitos metu. Pareiškėjas paaiškino Tarnybai, kad „Vienas iš VDU programos mokytojams modulių ir yra (duomenys neskelbtini) dalis apie lytiškumo ugdymą. Jame ir buvo dėstoma (arba tiesiog skaitoma) medžiaga iš šitų metodinių rekomendacijų ir jos pateikiamos kaip pavyzdžiai, ką turėtų mokytojai mokyti mokyklose.“

Pasak Pareiškėjo, „Dėstytoja dėsto nacionalinėje kvalifikacijos tobulinimo programoje „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ studentams nuotolinėse paskaitose. Studentai yra Kauno miesto ir Kauno rajono gyvenimo įgūdžių pamokų mokytojai. Paskaitos būtent šiai grupei vyko vasario mėnesį, bet ji dėstė ir daugiau kitų grupių iš kitų miestų kitu metu“. Pareiškėjo teigimu, paskaitos yra VDU programos, „skirtos ruošti pedagogus, kad šie galėtų mokyti Gyvenimo įgūdžių programos dalyko mokyklose, dalis. Programos pavadinimas - nacionalinė kvalifikacijos tobulinimo programa „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“. Dėstytojos turiniui skirtos 4 valandos. Kadangi dėstomas turinys pateikiamas VDU, tai turėtų būti ir patvirtinta universiteto vadovybės.“

Pareiškėjas pateikė nuomonę dėl video įrašo „Lyčių skirtumai“: „Dėstytoja sako: „Jaunuolis <...> jausdamas savyje galimybę vartoti kitos lyties asmenį, jis supranta būtinybę tas lytines vertes paslėpti“. Šiuo sakiniu bandoma pasakyti, kad visi vaikinai žiūri į moteris objektyvuotai, kas vėlgi yra vyrų, kaip lyties, stereotipizavimas. Taip pat kalbama vien apie heteroseksualius santykius, neminint neheteroseksualių santykių, taip diskriminuojant LGBTQIA+ asmenis“, „minima, kad „mergaičių žymiai stipresnis jausmingumas“, „merginų drovumas yra savigyna prieš vyrų juslumą“. Šie teiginiai irgi skatina žalingus su lytimi susijusius stereotipus ir diskriminaciją lyties pagrindu, nes vaikinai/vyrai pateikiami kaip mažiau jausmų turinti lytis. Kalbama, kad moterys gali nebūtinai suvokti „vyrų reakcijos į jos kūną“ (vėlgi, taip menkinant moterų gebėjimą suvokti ir pateikiant vyrus kaip agresorius). Aiškinama apie poreikį „slėpti kūną“ nuo vyrų - taip skatinamas pavojingas ir diskriminacinis stereotipas, kad moterys pačios rūbais/elgesiu gali išprovokuoti smurtą prieš jas.“

Pareiškėjas, aiškindamas, kodėl, jo nuomone, Rekomendacijos yra diskriminacinio pobūdžio, nurodė: „pateiktuose šaltiniuose propaguojama daugybė žalingų stereotipų apie moteris ir vyrus, skatinamas moterų gėdinimas ir menkinama sprendimo laisvė. Kalbama apie lytiškumo ugdymą kaip apie „jaunuomenės tvirkinimo filosofinį pagrindą“ ir propaguojamas teologinis „susilaikymu“ grįstas požiūris į jaunimo lytiškumą, kuris prisideda prie lytiškai plintančių ligų plitimo, neplanuotų nėštumų rizikos ir diskriminuoja jaunimo galimybę laisvai rinktis turint atitinkamas žinias šiose temose“; „pateikiamos heteronormatyvinių santykių situacijos, diskriminuojant LGBTQIA+ jaunuolius“.

Pareiškėjas, teikdamas nuomonę apie Mokomosios medžiagos galimai diskriminacines frazes, nurodė: „lytiškumas, meilė, pagarba egzistuoja tik kalbant apie heteroseksualius santykius, diskriminuojami LGBTQIA+ asmenys“, „pabrėžiami lyčių stereotipai ir iš viso žiūrima į moterį kaip į objektą, kuriame „vyras generuoja“, taip sumenkinant ir diskriminuojant moteris“, „Kvestionuojama, ar sutikimu ir abipusiu malonumu grįsti lytiniai santykiai „nepažeidžia lyčių lygybės“, taip vėlgi, menkinant sutikimo ir abipusio malonumo lytiniuose santykiuose reikšmę“, „pateikiamas mokliškai klaidingas straipsnis, manipuluojama duomenimis generalizuojant, kad „vyras trokšta sekso labiau nei moteris“, kas irgi susiję su žalingų stereotipų įgalinimu visuomenėje.“

Lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 4 dalimi, atsižvelgdama į keliamos problemos pobūdį ir reikšmę, nusprendė atlikti anoniminio skundo tyrimą dėl galimo Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio, kuriuo reglamentuojamos švietimo įstaigų, kitų švietimo teikėjų bei mokslo ir studijų institucijų pareigos įgyvendinti lygias galimybes, 2 dalies pažeidimo, pagal kurią švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

Lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2024 m. gegužės 7 d. raštu Nr. (24)SN-88)S-259 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į VDU ir paprašė per 7 darbo dienas nuo minėto rašto gavimo dienos atsakyti į pateiktus klausimus bei pateikti paaiškinimus. Kartu su raštu VDU buvo pateiktos Rekomendacijos, Mokomoji medžiaga, 3 garso įrašai, Pareiškėjo skundas ir paaiškinimai Tarnybai.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

1. VDU rektorius 2024 m. gegužės 24 d. raštu „Dėl informacijos pateikimo“ paaiškino, kad „Rekomendacijos „Paauglių ankstyvų lytinių santykių pedagoginė prevencija sveikatos ugdyme“ (toliau – Rekomendacijos) nėra įtrauktos į Nacionalinės kvalifikacijos programos „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ (toliau – Programa) literatūros sąrašą. Nurodytina, jog tik privalomos ir rekomenduojamos literatūros šaltiniai tvirtinami kartu su modulio programos aprašu. Šiuo atveju nors Rekomendacijos buvo prof. dr. (Dėstytojos) pasirinktos naudoti paskaitos metu, tačiau nacionaliniais ar vidiniais norminiais teisės aktais nėra nustatyta, jog turėtų būti tvirtinama / peržiūrima / aprobuojama dėstytojų naudojama papildoma paskaitos medžiaga. Toks dėstytojų paskaitos medžiagos peržiūrėjimas ir abrobavimas prieštarautų žodžio ir akademinės laisvės principams. Rekomendacijos skirtos ir prieinamos Dėstytojos paskaitos lankytojams.“

VDU rektorius taip pat informavo: „*Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme Modulis: Sveikata ir gyvybės saugojimas*“ modulis (toliau – Modulis) skirtas ir patvirtintas kaip dalis Programos. Programą parengė jungtinė darbo grupė, patvirtinta VDU Švietimo akademijos kanclerio 2023 m. kovo 23 d. įsakymu Nr. ŠA1-18, o ją vertino ir patvirtino Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Programos rezultatai atitinka bendrosiose programose įvardintas mokinių kompetencijas ir Programai įgyvendinti būtinas mokytojų specialiąsias (didaktikos) kompetencijas. Programa sudaryta modulių principu vadovaujantis Programos aprašu taip užtikrinant tikslinės grupės – Programos mokytojų, dirbančių su 5-10 klasių mokiniais, poreikius. Modulii „Sveikata ir gyvybės saugojimas“ skiriami 3 kreditai. Šio modulio dėstytojų metu aptariamos šios problemos:

1. Paauglystės psichologiniai ir fiziologiniai pokyčiai. Lytinis brendimas: hormonų sistemos persitvarkymas; mergaičių ir berniukų brendimo skirtumai; su brendimu susiję socialiniai iššūkiai ir problemos.

2. Asmens lytinis tapatumas, lyčių lygybės ir lytinės sveikatos sampratos. Pagarbus bendravimas, draugystė, įsimylėjimas, meilė; asmenybės brandos reikšmė tarpusavio santykiams. Atsakingas seksualinis elgesys, saugūs lytiniai santykiai. Seksualiniai nusikaltimai ir jų prevencija.

Lyčių bendravimo problemų atspindys žiniasklaidoje. Medijų įtaka požiūriui į lytiškumą ir vertybines nuostatas: analizė ir kritinis vertinimas.

3. Nėštumo planavimas, fiziniai, socialiniai ir emociniai nėštumo aspektai, specialistų pagalba nėštumo metu ir po gimdymo. Kontraceptinės priemonės, jų vartojimo tikslingumas, gydytojo priežiūra. Nėštumo nutraukimas, jo pasekmės psichinei ir fizinei sveikatai.

Šio Modulio paskaitos dėstytoja buvo pasirinkusi paskaitų skaidres, kurios pateikiamos anoniminiame pranešime. Universitete įprasta praktika, kad studentams paskaitos metu pateikiamos skaidrės. Skaidres prof. Dr. Dėstytoja adaptavo iš Joe Malone, neuropsichologijos ir lyčių sveikatos specialisto, Vidurio Tenesio valstijos universiteto dėstytojo, ir paskaitoje remiamasi studijos "Battle of the Sexes" (2019) idėjomis siekiu pademonstruoti galimas skirtingas pasaulėžiūras ir vertinimus. Atsižvelgiant į tai nurodytina, jog skaidres ar jų turinį vertinti atsietai nuo viso Modulio ar Programos turinio nėra tikslu ar korektiška, kadangi taip sudaromos prielaidos manyti, jog propaguojamas vienas ar kitas požiūris, iškraipomas paskaitos turinys, visiškai netinkamai interpretuojant paskaitos turinį. Paskaitos skaidrės skirtos ir prieinamos prof. dr. Dėstytojos paskaitos lankytojams.“

VDU rašte informuojama: „Rekomendacijos ir Modulio skaidrės nėra viešai prieinamos ir nėra įtrauktos į Nacionalinės programos rekomenduojamos literatūros sąrašą. Medžiaga, skirta Programos dalyko studijoms, pasiekama Programos dalyviams internetu <https://smartmoodle.vdu.lt/>. Prisijungimas vykdomas su Programos dalyviui suteikiamu vartotojo vardu ir slaptažodžiu. Rekomendacijomis, kaip ir kita paskaitos medžiaga, gali naudotis Programos dalyviai Programos dalyko klausymo metu.

Informacija apie Modulį, kaip Programos dalį, yra viešai pateikiama adresu <https://svietimas.vdu.lt/struktura/profesinio-tobulinimo-institutas/>. Ši informacija viešai skelbiama ir pateikiama Programos viešinimo ir registracijos tikslais.“

VDU rektorius, atsakydamas į klausimą, ar Rekomendacijose bei Modulyje pateikta medžiaga buvo vertinama nepriklausomų kompetentingų ekspertų, paaiškino: „Programa yra parengta jungtinės darbo grupės, patvirtintos VDU Švietimo akademijos kanclerio 2023 m. kovo 23 d. įsakymu Nr. ŠA1-18. Programa parengta pagal Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintas pedagoginių darbuotojų prioritetines kvalifikacijos tobulinimo sritis, tarp kurių kompetencijos, reikalingos įtraukties principui įgyvendinti. Dėstytojų rengiama paskaitos medžiaga yra dėstytojo atsakomybėje.“

VDU rašte informuojama, kad Rekomendacijų ir Modulio tikslinė klausytojų grupė yra „Nacionalinės programos dalyviai (pedagogai). Šio modulio mokymai nėra tęsiami. Programos dalyvių apimtis sudarė 210 klausytojų, o prof. Dėstytojos paskaitą klausė 175 klausytojai.“

VDU rektorius paaiškino, kad „Rekomendacijos ir Modulio skaidrės yra papildoma paskaitos medžiaga ir nėra privaloma, tačiau prof. dr. Dėstytojos iniciatyva pasirinkta pateikti siekiant iliustruoti galimas skirtingas pasaulėžiūras ir vertinimus.“

VDU rektorius, atsakydamas į klausimą dėl pateiktų garso įrašų tikrumo ir jų vertinimo, paaiškino: „Atsakydami į šį klausimą nurodome, jog negalime nei patvirtinti, nei paneigti, jog garso įrašuose kalbanti moteris yra prof. dr. Dėstytoja, ar tai, jog tai asmuo, susijęs su VDU. <...> Be to, teismų praktikoje vertinama, jog garso įrašai, padaryti neinformavus kalbančiojo, pripažintini kaip įrodymai gauti neleistinu būdu, todėl nenaudotini. <...> Nepaisant to, pateikti audio įrašų fragmentai ir medžiaga nesudaro prielaidų teigti, kad nurodyto asmens pasisakymuose yra diskriminacinių aspektų. Galima vertinti, jog buvo pristatomi skirtingi požiūriai į lytiškumą, galima skirtinga pasaulėžiūra.“

VDU rektorius, atsakydamas į lygių galimybių kontrolierės prašymą įvertinti Modulyje naudojamos medžiagos 72-74 skaidrių turinį, paaiškino, kad skaidrėse publikuotų teiginių vertinti negali, „nes šios citatos paimtos iš tam tikro konteksto, nebuvus paskaitoje ir neturint visos paskaitos įrašo, negalime jų vertinti. Remiantis dėstytojos pateikta informacija, skaidrėse pateikiamas seksualizacijos terminas, kurį pagrindė Amerikos psichologų asociacija (toliau – APA) ataskaitoje dėl mergaičių seksualizavimo. Pagal APA, seksualizacija atpažįstama per keturis požymius. Iš jų dažniausias – moters sudaiktinimas vertinant moterį vien per seksualinę prizmę, paverčiant ją sekso objektu. Skaidrių turinys nėra pateiktas tikslu propaguoti / palaikyti / skatinti tokį požiūrį, o pateikiama tikslu įvardinti, jog toks požiūris visuomenėje gali būti sutinkamas.“

VDU rašte Tarnybai taip pat teigiama, kad : „Lytiškumas, jo suvokimas bei vertybės lytiškumo ugdyme yra pasaulėžiūros dalis, besiremianti skirtingu požiūriu į žmogų. Mokymas apie lytiškumą yra ir auklėjimo sritis turinti akivaizdų etinį ir tam tikrais atvejais religinį aspektą. Atsižvelgiant į tai, vertintina, kad gali skirtis asmenų pamatiniai požiūriai, vertybės, tad vienos pasaulėžiūros pateikimas neatitiktų visuomenėje egzistuojančio kitoniškumo. Programos turinys privalo atitikti galimas nuostatas ir lytiškumo ugdymo principus. Atsižvelgiant į tai, Teologijos fakulteto rekomenduota prof. dr. Dėstytoja Programoje buvo pakviesta vesti 2 valandų trukmės paskaitą „Vertybės lytiškumo ugdyme“ tikslu pristatyti krikščioniškos antropologijos požiūriu ir vertybėmis paremtą požiūrį į tėvystę, motinystę, šeimą ir pristatyti atliktus tyrimus bei skatinti mokytojus inicijuoti dialogus tarp skirtingų

pasaulėžiūrų. Šis sprendimas buvo priimtas todėl, jog Programoje dalyvauja įvairios ir edukacijos namų atstovai, kurie atstovauja vieną pasaulėžiūrą, tad suvokiant tai, jog vertybės lytiškume ir jo ugdyje varijuoja priklausomai nuo kiekvieno individualaus asmens asmeninių patirčių ir socialinio, kultūrinio patyrimo, priimtas sprendimas pateikti ir kitas galimai sutiktinas pasaulėžiūras. Galimų skirtingų pasaulėžiūrų pateikimas sudaro Programos dalyviams platesnį suvokimą apie galimas vertybes lytiškume, galimą argumentaciją bei taip užtikrina lengvesnį dialogą tarp skirtingas vertybes lytiškume turinčių asmenų. Pastebėtina, jog paskaitos turinys nebuvo orientuotas į pasisakymą už prievartą, stereotipizuoti, net priešingai, pateiktos paskaitos medžiagos vienas iš tikslų pasisakyti už moters, kaip ir kiekvieno kito asmens teises, laisvą ir informuotą pasirinkimą.“

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

2. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar VDU, kaip mokslo ir studijų institucija, tinkamai įgyvendino Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo *inter alia* lyties ir lytinės orientacijos pagrindais. Kadangi Programos Modulio „Sveikata ir gyvybės saugojimas“ paskaitos metu tikslinei mokytojų auditorijai Dėstytoja dėstė kaip VDU dėstytoja ir VDU atstovė, tyrimo metu vertinami būtent VDU kaip mokslo ir studijų institucijos veiksmai dėl tinkamo Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 2 dalies vykdymo.

2.1. Remiantis VDU rektoriaus paaiškinimu, „Rekomendacijos „Paauglių ankstyvų lytinių santykių pedagoginė prevencija sveikatos ugdyje“ (toliau – Rekomendacijos) nėra įtrauktos į Nacionalinės kvalifikacijos programos „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyje“ (toliau – ir Programa) literatūros sąrašą“ ir tik „privalomos ir rekomenduojamos literatūros šaltiniai tvirtinami kartu su modulio programos aprašu“; taip pat nurodoma, kad „Rekomendacijos buvo prof. dr. Dėstytojos pasirinktos naudoti paskaitos metu, tačiau nacionaliniais ar vidiniais norminiais teisės aktais nėra nustatyta, jog turėtų būti tvirtinama / peržiūrima / aprobuojama dėstytojų naudojama papildoma paskaitos medžiaga. Toks dėstytojų paskaitos medžiagos peržiūrėjimas ir aprobavimas prieštarautų žodžio ir akademinės laisvės principams. Rekomendacijos skirtos ir prieinamos prof. dr. Dėstytojos paskaitos lankytojams“. Taigi

prof. Dėstytojos parengtos Rekomendacijos „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos mokytojams“ laikytina Programos mokomąja medžiaga, kuria gali naudotis tikslinė auditorija paskaitos metu ar po jos. Pažymėtina, kad Skundo tyrimo nebuvo atliekamas teisinis Rekomendacijų turinio vertinimas galimo prieštaravimo Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 2 daliai aspektu, tačiau Rekomendacijos buvo įvertintos lygių galimybių integravimo į mokymo programas aspektu, ir šiame sprendime pateikiamos bendro pobūdžio rekomendacijos dėl Rekomendacijų, Programos, Modulio, Skaidrių tobulinimo užtikrinant lygių galimybių principų įgyvendinimą.

Pažymėtina, kad Pareiškėjo pateikti garso įrašai šio tyrimo metu taip pat nevertinti, atsižvelgus į tai, kad jie negali būti laikomi patikimais, įstatymų nustatyta tvarka surinktais įrodymais, nes nėra žinoma asmens, kuris šiuos garso įrašus darė, tapatybė ir garso įrašų darymo tikslas, taip pat tai, ar šie garso įrašai padaryti teisėtai, be to, garso įrašuose kalbantis asmuo nėra identifikuotas, o VDU nei patvirtino, nei paneigė, kad šis asmuo yra prof. Dėstytoja. Garso įrašai taip pat nevertinami dėl jų fragmentiškumo, nežinant, kaip, kokiomis aplinkybėmis, kokiame kontekste kalbėtoja išsakė įrašuose fiksuotus teiginius, taigi nesant kitų aplinkybių, patvirtinančių šių garso yra autentiškumą, nėra objektyvių žinių apie šių garso įrašų darymo teisėtumą, tikrumą.

2.2. Skundo tyrimo metu vertinta mokomoji medžiaga, prof. Dėstytojos naudota skaitant paskaitas „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ programos modulyje „Sveikata ir gyvybės saugojimas“, kuris, VDU rektoriaus teigimu, patvirtintas kaip dalis Programos, kurią parengė jungtinė darbo grupė, patvirtinta VDU Švietimo akademijos kanclerio 2023 m. kovo 23 d. įsakymu Nr. ŠA1-18, t. y. skaidrės „Vertybės lytiškumo ugdyme“. VDU Rektoriaus paaiškinimu, „skaidrės nėra viešai prieinamos ir nėra įtrauktos į Nacionalinės programos rekomenduojamos literatūros sąrašą“, jos prieinamos modulio klausytojams vidinėje VDU platformoje, prie kurios jungiamasi su klausytojo vardu ir slaptažodžiu. Tai, pasak VDU rektoriaus, nėra oficiali patvirtintos Programos ar jos Modulio sudėtinė dalis, o pačios Dėstytojos pasirinkta mokymo priemonė; VDU rašte taip pat pabrėžiama, kad „Universitete įprasta praktika, kad studentams paskaitos metu pateikiamos skaidrės“ ir kad „Dėstytojų rengiama paskaitos medžiaga yra dėstytojo atsakomybėje.“

Atkreiptinas dėmesys, kad Pareiškėjo skunde bei skundo papildyme buvo nurodyti teiginiai, susiję su stereotipų formavimu, dalis kurių buvo pagrindas pradėti šio skundo tyrimą. Būtina pastebėti, kad stereotipų formavimas apie moters ar vyro lytinio elgesio skirtumus, kuriems esą daro įtaką hormonai bei kiti neva prigimtiniai faktoriai, gali kurti ir kuria visuomenėje atitinkamas nuostatas apie

moterų ir vyrų mąstymo, elgesio modelius, gali formuoti tam tikrus papročius, kultūrą, kurių pasekoje gali būti sudaromos sąlygos skirtingam asmenų traktavimui atsižvelgiant į lytį bei pasireikšti faktinis diskriminacinis elgesys.

3. Skundo tyrimui aktualūs teisės aktai, reglamentuojantys lygių galimybių užtikrinimą ir diskriminacijos sąvoką, ir juos aiškinanti teismų praktika

3.1. Lygių galimybių užtikrinimo, nediskriminavimo ir nuo jų neatsiejamo asmens orumo apsaugos principai yra įtvirtinti visuose pagrindiniuose žmogaus teises ir laisves reguliuojančiuose tarptautiniuose dokumentuose.

Antai Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijos 1 straipsnyje nustatyta, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis, o 7 straipsnyje – kad visi žmonės yra lygūs įstatymui ir nediskriminuojami turi teisę į lygią įstatymo apsaugą, kad visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos ir nuo visokio tokios diskriminacijos kurstymo; Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte ir Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte valstybės įsipareigoja užtikrinti vyrams ir moterims lygias teises naudotis visomis teisėmis, ir pripažįsta, kad visi žmonės yra lygūs įstatymui ir turi teisę į vienodą, be jokios diskriminacijos rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių arba kokių nors kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar kokio nors kito požymio pagrindu įstatymo apsaugą.

Pažymėtina, kad pagal Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims¹ (toliau – Konvencija) 3 straipsnį valstybės dalyvės visose srityse, ypač politinėje, socialinėje, ekonominėje ir kultūros, imasi visų atitinkamų priemonių, įskaitant teises, siekdamos užtikrinti visapusišką moterų vystymąsi ir pažangą ir garantuoti joms visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą ir naudojimąsi jomis lygiomis teisėmis su vyrais. Pagal šios Konvencijos 5 straipsnio a punktą valstybės dalyvės įpareigojamos imtis visų reikiamų priemonių, siekiant pakeisti socialinius ir kultūrinius vyrų ir moterų elgesio modelius, kad išnyktų prietarai, papročiai ir visokia kitokia praktika, pagrįsta vienos lyties nepilnavertiškumo ar pranašumo idėja arba stereotipišku vyrų ir moterų vaidmeniu; b punkte valstybės dalyvės įpareigojamos užtikrinti, kad šeimos auklėjime teisingai būtų suprantama motinystės socialinė funkcija ir pripažįstama bendra vyrų ir moterų atsakomybė už savo vaikų auklėjimą ir vystymąsi visais atvejais atiduodant pirmenybę vaikų interesams.

¹ Lietuva yra ratifikavusi šią konvenciją Seimo 1995 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. I-1035 „Dėl Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos moterims panaikinimo ratifikavimo“

Konvencijos 10 straipsnio c punkte nustatyta, kad valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad būtų panaikinta moterų diskriminacija ir jos turėtų lygias su vyrais teises mokslo srityje ir kad, pripažįstant vyrų ir moterų lygybę, būtų užtikrinta bet kokių stereotipinių pažiūrų į vyrų ir moterų vaidmenį uždraudimas visų lygių ir formų mokyme skatinant bendrą mokymą ir kitus mokymo tipus, kurie padės pasiekti šį tikslą, ypač peržiūrint vadovėlius, mokyklų programas ir parenkant mokymo metodus; galimybė pasinaudoti specialia šviečiamojo pobūdžio informacija šeimos sveikatos ir gerovės labui, įskaitant informaciją ir konsultacijas apie šeimos planavimą (h punktas).

Jungtinių Tautų moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas, ne kartą pasisakęs prieš lyčių stereotipus, turinčius žalingą poveikį lyčių lygybės užtikrinimui², 2019 m. lapkričio 12 d. Baigiamosiose pastabose dėl šeštosios periodinės Lietuvos ataskaitos 20 punkte reiškia susirūpinimą dėl Lietuvoje vis dar gajų lyčių stereotipų: „<...> Komitetas tebėra susirūpinęs dėl išliekančių diskriminacinių lyčių stereotipų ir patriarchalinių bei seksistinių pranešimų, taip pat raginimų laikytis tradicinių moterų vaidmenų ir vertybių, įskaitant žiniasklaidoje, kaip pažymėta Lygių galimybių kontrolieriaus atliktoje apklausoje ir kad Šeimų stiprinimo įstatymas gali sustiprinti diskriminacinius stereotipus apie moterų ir vyrų vaidmenis bei pareigas šeimoje ir visuomenėje“; minėtų pastabų 21 b punkte rekomenduojama valstybei stiprinti lygių galimybių kontrolieriaus įgaliojimus pagal Lygių galimybių įstatymą siekiant pakeisti socialinius ir kultūrinius vyrų ir moterų elgesio modelius bei panaikinti diskriminacinius stereotipus, susijusius su moterų ir vyrų vaidmenimis ir pareigomis šeimoje ir visuomenėje.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau - EŽTK) 14 straipsniu draudžiama bet kokia diskriminacija dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT), aiškindamas EŽTK 14 straipsnį diskriminacijos dėl lyties požiūriu, yra pažymėjęs, kad skirtingas vyrų ir moterų traktavimas negali būti pateisinamas vien tik tradicinių jų vaidmenų visuomenėje pasiskirstymu; lyčių lygybės puoselėjimas yra vienas iš esminių Europos Tarybos valstybių narių tikslų, ir tik labai rimtos priežastys gali pateisinti tokį skirtingą vyrų ir moterų traktavimą, kuris būtų suderinamas su EŽTK; tradicijos, bendri samprotavimai ar vyraujantys socialinio elgesio modeliai tam tikroje šalyje yra nepakankamas pateisinimas skirtingam asmenų traktavimui dėl lyties (Didžiosios kolegijos 2012 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Konstantin*

² Žr., pvz., CEDAW Committee, General Recommendation No 35 'Gender-based Violence Against Women, Updating General Recommendation No.19' (2017) para 26(c).

Markin prieš Rusiją, 127 punktą). EŽTT yra pažymėjęs ir tai, kad valstybės institucijų nulemtas lyčių stereotipizavimas yra didelė kliūtis realiai lyčių lygybei pasiekti (2021 m. vasario 4 d. sprendimas byloje *Jurčić prieš Kroatiją*). Europos Tarybos priimtoje 2024–2029 m. lyčių lygybės strategijoje³ teigiama, kad „lyčių stereotipai – tai iš anksto susiformavę socialiniai ir kultūriniai modeliai ar idėjos, pagal kuriuos moterims ir vyrams priskiriamos savybės ir vaidmenys, nustatyti ir ribojami jų lyties. Lyčių stereotipai yra rimta kliūtis siekiant realios lyčių lygybės ir skatina diskriminaciją dėl lyties. Tokie stereotipai gali riboti natūralius mergaičių ir berniukų, moterų ir vyrų talentus ir gebėjimus, jų mokymosi ir profesinius polinkius ir patirtį, taip pat gyvenimo galimybes apskritai“ (38 punktą). Vienas iš pagrindinių šios strategijos tikslų – užkirsti kelią lyčių stereotipų, kurie neleidžia užtikrinti realios moterų ir vyrų lygybės, plitimui. Viena iš priemonių šiam tikslui pasiekti – kova su lyčių stereotipais per švietimo sistemą ir švietimo sistemoje⁴.

3.2. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis asmenų lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (be kitų, 2004 m. gruodžio 13 d., 2024 m. kovo 7 d. nutarimai.). Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Be kitų, 2017 m. gruodžio 17 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas); viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės

³ Council of Europe, Gender Equality Strategy 2024-2029 , <https://rm.coe.int/prems-073024-gbr-2573-gender-equality-strategy-2024-29-txt-web-a5-2756/1680afc66a>.

⁴ „Combating Gender Stereotypes and Sexism in and through Education“, <https://www.coe.int/en/web/genderequality/education>, taip pat Lyčių lygybės strategijos 2024 – 2029 metams 46-47 punktai.

orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu (2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu diskriminuoti asmenis (2019 m. sausio 11 d. nutarimas, 2024 m. kovo 14 d. išvada).

3.3. Lygių galimybių įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu (1 str. 1 d.).

Diskriminacijos samprata išplaukia iš lygių galimybių principo, įtvirtinto tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Lygių galimybių kontrolieriaus praktikoje ne kartą konstatuota, kad diskriminacija plačiąja prasme suvokiama kaip skirtumų darymas, susijęs su asmeniui būdingu tam tikru jį identifikuojančiu požymiu, kai tokiam skirtingam traktavimui nėra jokių objektyvių pagrįstų priežasčių. Dėl tokio skirtingo traktavimo asmeniui ar vienodais požymiais pasižyminčiai grupei asmenų gali būti sukuriamos prievolės, nepatogumai, sumažinamos arba apskritai atimamos galimybės realizuoti savo teises, kurie nėra taikomi kitiems visuomenės nariams, pasižymintiems kitais asmens tapatybės požymiais.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Taigi diskriminacija kildinama iš palyginamųjų asmenų ar jų grupių nevienodo traktavimo, pagrįsto to asmens ar grupės asmenų tam tikrais tapatybės požymiais ar priskirtinomis savybėmis.

Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų

ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Taigi šiose nuostatose įtvirtinta, be kita ko, mokslo ir studijų institucijos pareiga užtikrinti, kad būtų naudojamos tik tokios mokymo priemonės, kurios nebūtų diskriminacinės ir kuriose nebūtų skatinama diskriminacija nė vienu iš Lygių galimybių įstatyme nurodytų draudžiamo diskriminavimo pagrindų, įskaitant asmens lytį ar lytinę orientaciją.

4. Dėl aukštųjų mokyklų autonomijos ir dėstymo laisvės

Šio skundo tyrimo kontekste taip pat aktualios teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios aukštųjų mokyklų autonomiją, dėstymo laisvę, aukštosios mokyklos sąvoką ir aukštosios mokyklos teises ir pareigas.

4.1. Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalimi aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija, o pagal Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalį mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį, yra konstatavęs, kad aukštojo mokslo paskirtis – kurti, kaupti ir skleisti mokslo žinias bei kultūros vertybes, ugdyti asmenybę ir visuomenę; dėl to aukštosios mokyklos turi reaguoti į besikeičiančius visuomenės poreikius ir derinti savo veiklą su visuomenės interesais (2002 m. vasario 5 d. nutarimas); aukštųjų mokyklų veikla yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu (2008 m. vasario 20 d. nutarimas).

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota ir tai, kad aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija, kuri, be kita ko, apima teisę savarankiškai nustatyti studijų programas, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus (be kitų, 2014 m. lapkričio 10 d., 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimai); kartu taip pat pažymėta, kad aukštosioms mokykloms laiduojama autonomija nėra absoliuti (2020 m. gruodžio 3 d. nutarimas, 2024 m. kovo 14 d. išvada); aukštosios mokyklos autonomijos principas turi būti derinamas su, be kita ko, jų atsakomybės principu, aukštųjų mokyklų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų (*inter alia* 2011 m. gruodžio 22 d., 2018 m. birželio 19 d., 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimai), be kita ko, Konstitucijoje įtvirtinto nediskriminacijos bet kokiais pagrindais imperatyvo (2024 m. kovo 14 d. išvada).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad pagal Konstituciją švietimo ir mokymo įstaigos, be kita ko, aukštosios mokyklos, turi pareigą prisidėti prie to, kad būtų ugdomos visapusiškai išsilavinusios asmenybės, visuomenėje būtų diegiamos ir puoselėjamos Konstitucijos saugomos vertybės, įskaitant tikrąją moterų ir vyrų lygybę, kurios realų įgyvendinimą užtikrina tam tikroje

visuomenės dalyje vyraujančio stereotipinio požiūrio į moterų ir vyrų vaidmenis visuomenėje atsisakymas (2024 m. kovo 14 d. išvada).

Konstitucinės mokslo ir tyrimų laisvės samprata yra labai talpi, ji apima įvairius mokslo ir tyrimų aspektus; ši laisvė reiškia, be kita ko, tai, kad kiekvienas asmuo turi teisę pats laisvai apsispręsti, ar užsiimti mokslu ir tyrimais, taip pat teisę laisvai pasirinkti mokslinių tyrimų sritį ir atitinkamų dalykų tyrimo metodus, pats formuoti savo mokslinę pasaulėžiūrą; pagal Konstituciją asmeniui negali būti primetamos kokios nors mokslinės pažiūros, jo negalima versti pasirinkti kurią nors mokslinių tyrimų sritį arba neleisti jos pasirinkti (išskyrus iš Konstitucijos kylančias išimtis), versti atlikti kokius nors mokslinius tyrimus arba drausti atlikti kokius nors mokslinius tyrimus (išskyrus iš Konstitucijos kylančias išimtis), skelbti atliktų mokslinių tyrimų rezultatus arba jų neskelbti (2007 m. gegužės 5 d. nutarimas). Kartu pažymėtina, jog Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleidžiant mokslo ir tyrimų laisvės sąvoką ir ribas, taip pat akcentuota, kad konstitucinė mokslo ir tyrimų laisvė nėra absoliuti; mokslo bei tyrimų laisvės negalima aiškinti kaip esą leidžiančios šia laisve naudotis ir taip, kad būtų pažeidžiamos kitų žmonių teisės ir laisvės, kitos konstitucinės vertybės (2007 m. gegužės 5 d. nutarimas). Šio skundo tyrimo kontekste pabrėžtina, jog tas pats pasakytina ir apie dėstymo (pedagoginės veiklos, kuri neturi būti tapatinama su moksline veikla) laisvę, bei dėstymo metu naudojamą mokomąją medžiagą.

4.2. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 12 dalyje įtvirtina Lietuvos mokslo ir studijų institucijos sąvoka: „Lietuvos Respublikoje įregistruotas juridinis asmuo, kurio pagrindinė veikla – studijų vykdymas ir su studijomis susijusi veikla ir (arba) moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra“; pagal šio įstatymo 6 straipsnį viena iš mokslo ir studijų institucijų grupių yra aukštosios mokyklos; pagal 7 straipsnio 1 dalį vienas iš aukštųjų mokyklų tipų yra universitetai, kurie pagal šio straipsnio 3 dalį gali būti valstybiniai ir nevalstybiniai. Apibendrinus šias nuostatas pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymą VDU, kaip mokslo ir studijų institucija, yra universitetas, turintis valstybinės aukštosios mokyklos statusą. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 10 straipsnio 2 dalį universitetai turi būti socialiai atsakingi bendradarbiaudami, be kita ko, su suinteresuotomis visuomenės grupėmis, ugdant asmens ir bendruomenės gebėjimus savarankiškai ir kūrybiškai mąstyti ir veikti.

4.3. Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 5 d. nutarimu Nr. XIII-1229 patvirtinto Vytauto Didžiojo universiteto statuto (toliau – Statutas) 1 punkte nustatyta, kad VDU atliekami tarptautinio lygio fundamentiniai ir taikomieji moksliniai tyrimai (toliau – moksliniai tyrimai), eksperimentinė, socialinė, kultūrinė plėtra, plėtojamas profesionalusis menas, vykdomos šia veikla grindžiamos

universitetinės studijos, teikiamas aukštasis universitetinis išsilavinimas, užtikrinamos sąlygos asmenims mokytis visą gyvenimą. Statuto II skirsnyje, reglamentuojančiame VDU autonomiją, yra reglamentuojamos iš šio universiteto teisės, tarp kurių yra teisė rengti ir tvirtinti teisės aktų nustatytus reikalavimus atitinkančias studijų programas (9.5 p.), teikti kitas švietimo, kvalifikacijos kėlimo, ekspertines paslaugas (9.6). Statuto III skirsnyje reglamentuojama VDU akademinė laisvė, šio skirsnio 12 punkte nustatyta, kad „Pagrindinė Universiteto veiklos nuostata yra akademinė laisvė, kuria studentai, dėstytojai, mokslo bei meno darbuotojai, tyrėjai ir profesoriai emeritai bei rektorai emeritai naudojami nepažeisdami kitų asmenų teisių, įstatymų, kitų teisės aktų ir šio statuto. Šis statusas garantuoja: 12.1. minties, raiškos, pasaulėžiūros ir tikėjimo laisvę Universiteto darbuotojams bei studentams; <...> 12.3. mokslo, meno ir pedagoginės veiklos metodų ir prieigos pasirinkimo laisvę, atitinkančią pripažįstamus etikos principus; 12.4. darbuotojų ir studentų apsaugą nuo varžymų ir sankcijų už savo tyrimų rezultatų bei įsitikinimų skelbimą, išskyrus atvejus, kai skelbiama informacija yra valstybės ar tarnybos paslaptis ir (arba) Lietuvos Respublikos įstatymų pažeidimas; taip pat nepriklausomumą nuo ideologijos ir politinių institucijų“ bei kitas akademinės laisvės teises. Statuto V skyriaus I skirsnio „Studijų sistemos sandara“ 135 punktu nustatyta, kad „Profesinių studijų programos yra skirtos kvalifikacijai įgyti ar pasirengti savarankiškai praktinei veiklai. Jas baigus išduodamas kvalifikaciją liudijantis pažymėjimas“; to paties I skirsnio 136 punkte nustatyta, kad „Visuomenės ir ūkio poreikiams tenkinti Universitetas gali organizuoti ir neformalias studijas, skirtas asmenims perkvalifikuoti, jų kvalifikacijai kelti, profesiniams gebėjimams tobulinti.“

5. Skundo tyrimo metu nustatyta:

5.1. Atsižvelgiant į tai, jog Lygių galimybių įstatyme nustatyta specifinė pareiga mokslo ir studijų institucijoms (be kita ko, universitetams) užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo, remiantis Mokslo ir studijų įstatymo, Statuto nuostatomis VDU, kaip universitetas, turintis valstybinės aukštosios mokyklos statusą, Lygių galimybių įstatymo taikymo prasme yra priskirtinas mokslo ir studijų institucijoms, kurioms privalu pagal kompetenciją įgyvendinti šias Lygių galimybių įstatymo nuostatas.

5.2. Remiantis VDU rektoriaus paaiškinimu sužinota, kad Nacionalinę kvalifikacijos programą „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ parengė „jungtinė darbo grupė, patvirtinta VDU Švietimo akademijos kanclerio 2023 m. kovo 23 d. įsakymu Nr. ŠA1-18, o ją vertino ir patvirtino Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Programos rezultatai atitinka bendrosiose programose įvardintas mokinių kompetencijas ir Programai įgyvendinti būtinas

mokytojų specialiąsias (didaktikos) kompetencijas. Programa sudaryta modulių principu vadovaujantis Programos aprašu taip užtikrinant tikslinės grupės – Programos mokytojų, dirbančių su 5-10 klasių mokiniais, poreikius.“ VDU paaiškiniame Tarnybai informuojama, kad modulis „Sveikata ir gyvybės saugojimas“ yra Nacionalinės kvalifikacijos programos „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ sudėtinė dalis. VDU rektorius informavo, kad Programa parengta pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintas pedagoginių darbuotojų prioritetines kvalifikacijos tobulinimo sritis, tarp kurių kompetencijos, reikalingos įtraukties principui įgyvendinti. Dėstytojų rengiama paskaitos medžiaga yra dėstytojo atsakomybėje.

5.3. VDU interneto svetainėje⁵ nurodoma: „Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) ir Vilniaus universitetas (VU) siūlo kvalifikacijos tobulinimo programas mokytojams, 5–10 klasėse vedantiems ar vesiantiems gyvenimo įgūdžių pamokas“; tame pačiame šaltinyje skelbiama: „Programos apimtis – 270 akad. val., iš kurių 30 proc. skiriama praktikai. Programą sudaro 4 moduliai: socialinis ir emocinis ugdymas: teorija ir praktika; sveikatos ir gyvybės saugojimas; krizių prevencija; pamokos dizainas. Formuojant 1–3 modulių turinį, buvo atsižvelgiama į Gyvenimo įgūdžių programoje numatytus uždavinius mokiniams, pvz., mokiniai turi išmokti atpažinti emocijas, jas sukeliančius impulsus ir juos valdyti, tobulinti įtraukiojo elgesio įgūdžius, analizuoti įvairias situacijas, kuriose reikia priimti atsakingus sprendimus ir įvertinti pasekmes dėl savo ir kitų gerovės, įgyti žinių ir įgūdžių, reikalingų sveikatai ir gyvybei saugoti, mokėti suteikti pirmąją pagalbą ir pan.“

Taigi vertinimui dėl galimos diskriminacijos lyties ir lytinės orientacijos pagrindu pateikta medžiaga VDU buvo dėstoma pagrindinių mokyklų mokytojams, kaip kvalifikacijos tobulinimo kursas, siekiant įgyti žinių gyvenimo įgūdžių pamokų vedimui 5-10 klasių mokiniams.

5.4. Kaip buvo minėta pirmiau, skundo tyrimo metu vertinama Programos „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ viename iš modulių „Sveikata ir gyvybės saugojimas“, pagrindinių mokyklų mokytojams dėstoma medžiaga, pateikiama Skaidrių forma; ant titulinio skaidrių lapo yra VDU Santuokos ir šeimos studijų centro logotipas bei pavadinimas „Vertybės lytiškumo ugdyme“, skaidrių autorė prof. dr. Dėstytoja (Tarnybai Modulio skaidres pateikė anoniminis pareiškėjas). Modulio skaidres Tarnyba tyrimo metu pateikė VDU, prašydama pateikti nuomonę dėl atitinkamų skaidrių teksto turinio vertinimo moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo aspektu. VDU

⁵ Nuoroda internete: <https://svietimas.vdu.lt/universitetuose-startuoja-nacionalines-kvalifikacijos-tobulinimo-programos-gyvenimo-igudziu-mokytojams/>.

Tarnybai nuomonės nepateikė, motyvuodamas tuo, kad Modulio 72-74 skaidrių „citasos paimtos iš tam tikro konteksto, nebuvus paskaitoje ir neturint visos paskaitos įrašo, negalime jų vertinti“.

Skaidrėse, be kita ko, pateikiama pasirinktais mokslo šaltiniais grįsta prigimtinė ir postmodernistinė lytiškumo sampratos, aptariama socialinės lyties (ang. *gender*) sąvoka taip, kaip ji apibrėžta teisės aktuose, analizuojami lytiškumo ugdymo modeliai, lytiškumo ugdymo vertybinės dimensijos, ir kt.

5.5. Modulio skaidrėje Nr. 69, aptariant moters ir vyro lytinio potraukio skirtumus (skaidrė Nr. 68), nurodoma: „Visi peržiūrėti įrodymai rodo, kad vyrai trokšta sekso labiau nei moterys. Nors kai kurios išvados buvo metodologiškai griežtesnės nei kitos, tačiau vieningai sutapo visose priemonėse ir todėl išvadose didina patikimumą. Neradome nė vieno tyrimo, susijusio su bet kuriuo iš beveik tuzino skirtingų priemonių, kuriame būtų nustatyta, kad moterų lytinis potraukis būtų stipresnis nei vyrų. Manome, kad bendras įrodymų kiekis, kokybė, įvairovė ir konvergencija išvadą daro neginčijamą.“ (Skaidrėje referuojama į 2001 m. *Personality and Social Psychology Review* skelbtą publikaciją, pateikiamas publikacijos titulinis lapas, šios ir kitų skaidrių kalba netaisyta).

Taigi skaidrėje Nr. 69, remiantis vienu nurodytu straipsniu, pateikiama apibendrinta išvada apie moterų ir vyrų jutiminius norus, įgeidžius, polinkius, pagal kurią vyrai tendencingai priskirti asmenims, turintiems stipresnį nei moterų lytinį potraukį. Pastebėtina, kad skaidrėje pateikiamas tekstas anglų kalba (pirmas referuojamo straipsnio puslapis) bei minėtas tekstas lietuvių kalba; teiginiai ir nuomonė reiškiami gana kategoriškai, leidžiant skaitytojams suvokti kaip neginčijamą ir vienintelę tiesą, nepateikiant nuorodų į kitokios informacijos, kitokios nuomonė mokslininkų išvadų, tyrimų šaltinius.

Skaidrėje Nr. 70 „Vyrų ir moterų lytinio elgesio skirtumus sąlygojantys veiksniai“ greta kitų teiginių, vyrai dėl jų, pasak autorės, fiziologinių savybių (testosterono kiekio organizme) vaizduojami kaip labiau linkę rizikuoti, o moterys kaip empatiškesnės, orientuotos į kitų gerovę. Skaidrėje Nr. 71, tęsiant pradėtą temą, greta kitų teiginių nurodoma, jog : „Vyras turi polinkį versti moteris atlikti lytinį aktą. Šį fenomeną būtina suprasti tiek vyrui, tiek moteriai“ (skaidrėje referuojama į Dr. Jo Malone „*Battles of the sexes*“).

Vertinant šių skaidrių tekstą kartu su skaidre Nr. 69, darytina išvada, kad Skaidrėmis pateikiama informacija apie vyrų polinkį turėti lytinius santykius ir tas polinkis yra išreikštas žymiai labiau nei moterų. Remiantis pateikiama medžiaga, darytina išvada, kad vyrai „turi polinkį versti moteris atlikti lytinį aktą“, tai yra atlikti fizinius veiksmus prieš moters valią, pažeidžiant moters psichologinį ir fizinį neliečiamumą, pažeminant jos orumą, teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Nei šioje, nei kitose

Skaidrėse nėra pateikiama kitokia nuomonė, oponuojant Dr. Jo Malone nuomonei, kaip antai, kad ne visi vyrai turi tokį polinkį, kaip aprašytasis skaidrėje Nr. 71, taip pat nėra pateikiamas šios nuomonės kritinis ar kitoks vertinimas. Taigi iš skaidrėje pateiktos informacijos galima preziumuoti, kad, pasak paskaitų dėstytojos, vyrai natūraliai (dėl jiems būdingų fiziologinių ypatumų) yra linkę smurtauti prieš moteris („versti“ jas atlikti lytinį aktą), ir moterys bei vyrai turėtų tai suprasti. Manytina, kad tokiais teiginiais yra formuojamas neigiamas vyro įvaizdis visuomenėje, priskiriant jam galimo savo seksualinių įgeidžių tenkintojo, smurtautojo vaidmenį, ir tai yra pateisinama vyro biologine lytimi ir jo prigimtiniais požymiais. Kadangi, kaip teigiama skaidrėje, „šį fenomeną būtina suprasti tiek vyrui, tiek moteriai“, preziumuojama, jog pati moteris turėtų tai suvokti ir, tikėtina, kiekvienu atveju elgtis atsargiai, apgalvotai, įvertinti prognozuojamo „vyriško“ elgesio pasekmes. Taigi skaidrės Nr. 71 turiniu yra kuriamas vyro, linkusio naudoti fizinę prievartą prieš moteris, įvaizdis. Tokiu skaidrės Nr. 71 turiniu taip pat yra menkinamas ir nuvertinamas moters socialinis vaidmuo.

Skaidrėje Nr. 72 „Vyrų ir moterų lytinio elgesio skirtumai“ rašoma: „Vyro stipresnis juslumas, juslumas nukreiptas į moters kūną kaip galimą vartoti objektą <...>.“ O skaidrėje Nr. 73, tęsiant tą pačią temą, nurodoma: „Moters stipresnis – jausmingumas, t. y. reakcija į visą kitos lyties asmenį: moteriškumą arba vyriškumą. Merginų drovumas yra savigyna prieš vyrų juslumą. Moteris iš prigimties „drovesnė“ už vyrą“; kitas skaidrės teiginys: „Tačiau, nejausdama savyje tokio juslumo, kaip vyro, ji gali nesuvokti vyro reakcijos į jos „kūną“ ir nejausti tokio didelio poreikio slėpti kūną „kaip galimą vartoti objektą“. Todėl tam, kad formuotųsi moters drovumas, jai reikia įsijausti ir į vyro psichiką“.

Taigi Skaidrėje Nr. 72 akcentuojamas vyro juslumas, kuris, be kita ko, nukreiptas į moters kūną, kaip į vartotiną objektą, o skaidrėje Nr. 73 pateiktais teiginiais formuojama nuomonė, kad moteris, žinodama vyro juslumą, prigimtinį norą versti moterį atlikti lytinius santykius prieš jos valią, turi prognozuoti ir suvokti jai nepageidaujamas vyro reakcijas į jos kūną. Šiose skaidrėse, kaip ir pirmiau minėtose, taip pat nėra reiškiami kiti nuomonė, nėra pateikiamas ir kritinis vertinimas. Toks vyro nevaldomų juslinių instinktų akcentavimas kuria neigiamą vyro įvaizdį visuomenėje, kaip apie asmeninių instinktų, juslumo negebantį valdyti žmogų, trokštantį moters kūno ir lytinio pasitenkinimo. Moteris šioje medžiagoje pateikiama kaip vyro jutiminių interesų objektas, kūno, kuris iššaukia aprašomas reakcijas savininkė vien dėl to, jog yra moteris.

Tokiais paskaitose pagrindinių mokyklų mokytojams dėstomais teiginiais tendencingai formuojami stereotipiniai vyrų ir moterų vaidmenys, kai vyras dėl jam būdingų prigimtinių (biologinių) savybių yra linkęs į moterį žiūrėti kaip į objektą ir jaučia poreikį prieš moters valią inicijuoti lytinius

santykius, o moteris vaizduojama kaip drovesnė, nuolankesnė, tokių savybių neturinti, tačiau privalanti suvokti vyrų savybes ir atitinkamai elgtis (tai daroma, pavyzdžiui, akcentuojant vyro jutiminius nevaldomus instinktus, kurie esą yra prigimtiniai ir pateisinami, formuojama nuomonė, kad vyrai dėl savo prigimties gali imtis prievartos ir smurto veiksmų prieš moterį, norėdami patenkinti savo poreikius, o moterys neva turi pačios suvokti, kad toks elgesys yra grindžiamas natūralia vyro prigimtimi, kuri yra siejama su vyro biologine lytimi, ir stengtis tokio elgesio neprovokuoti (nesuvokdama moteris gali „nejausti tokio didelio poreikio slėpti kūną „kaip galimą vartoti objektą““)). Pažymėtina, kad tokių pavyzdžių pateikimas, nenurodant jokios kitos nuomonės ir neturint duomenų, jog paskaitose buvo inicijuojama kritinio mąstymo diskusija ir aptarti kiti požiūriai į vyrą ir moterį, kuriamas tiek vyrą, tiek moterį žeminantis įvaizdis, pagrįstas stereotipais, kurie sudaro prielaidas nelygiaverčiam vyro ir moters traktavimui.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, jog Skaidrėse pateikiama medžiaga nėra konkretaus mokslininko ar tyrėjo atlikto tyrimo rezultatų pristatymas, o tam tikrai tikslinei auditorijai – Programos klausytojams (pagrindinių mokyklų mokytojams) pateikiama mokomoji medžiaga, grįsta tam tikru požiūriu. Nors, pasak VDU rektoriaus, „Skaidrių turinys nėra pateiktas tikslu propaguoti / palaikyti / skatinti tokį požiūrį, o pateikiama tikslu įvardinti, jog toks požiūris visuomenėje gali būti sutinkamas“, tačiau pastebėtina, kad, kaip minėta, Skaidrėse nėra pateikiamas kitoks požiūris į moters bei vyro charakterio savybes, polinkius, kokius nors kitus faktorius, darančius įtaką vyro ir moters, kaip asmenybių, formavimuisi, tačiau akcentuojami vyro jutiminiai instinktai, o paskaitų medžiaga leidžia preziumuoti, jog yra normalu (apibrėžta prigimties), kad vyrui būdingas polinkis „versti moterį atlikti lytinį aktą“, kuriuos privalo suvokti ir įsisąmoninti tiek pats vyras, tiek moteris. Nesant Skaidrėse atspindėtos nuomonių įvairovės, kritinio požiūrio, objektyvaus nuomonių vertinimo, ir neturint duomenų, jog paskaitose analizuotos ir kitos nuomonės, darytina išvada, kad mokomojoje medžiagoje pateikiamas tik toks požiūris, kuriuo žeminami tiek vyrai, tiek moterys, jie menkinami lyties pagrindu. Nors VDU paaiškinime Tarnybai teigiama, kad „Skaidres prof. Dr. Dėstytoja adaptavo iš Joe Malone, neuropsichologijos ir lyčių sveikatos specialisto, Vidurio Tenesio valstijos universiteto dėstytojo, ir paskaitoje remiamasi studijos "Battle of the Sexes" (2019) idėjomis siekiu pademonstruoti galimas skirtingas pasaulėžiūras ir vertinimus“, tačiau nei Skaidrėse, nei VDU pateiktame paaiškinime Tarnybai nebuvo pateiktos skirtingos pasaulėžiūros ir vertinimai, nei tie, kurie yra pateikti Skaidrėse.

Taigi konstatuotina, kad VDU niekaip nepagrindė savo teiginių apie tai, jog šio modulio metu dėstoma mokomoji medžiaga, atsispindinti Skaidrėse, yra tik vienos iš galimų pasaulėžiūrų pristatymas,

ir kad kitoks požiūris pristatomas kitose šio modulio paskaitose, galimai dėstomose kitų dėstytojų, bei nepateikė jokių šiuos teiginius patvirtinančių įrodymų (kaip antai, medžiagos, kurios pagrindu būtų galima daryti prielaidą, jog tiriamose Skaidrėse naudojami teiginiai reikalingi studentų kritiniam mąstymui lavinti ir kad buvo aptarti kitokias kryptis ir vertybes atspindintys teiginiai).

Šiame kontekste pažymėtina, kad atsižvelgiant į iš Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 2 dalies kylantį mokslo ir studijų institucijos įsipareigojimą užtikrinti, jog, be kita ko, institucijoje naudojamos mokymo priemonės nebūtų diskriminacinės ir jose nebūtų skatinama diskriminacija, taip pat į tai, kad nei aukštųjų mokyklų autonomija, nei dėstytojų laisvė nėra absoliučios, dėstytojų rengiama paskaitos medžiaga nėra vien tik arba ne visais atvejais yra tik dėstytojo atsakomybėje, kaip teigiama VDU paaiškinimuose, pateiktuose Tarnybai. Akademinė ir dėstytojų laisvė yra neatsiejamos nuo atsakomybės. Taigi aukštojo mokslo institucija, būdama socialiai atsakinga ir įpareigota vadovautis Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose įtvirtintomis vertybėmis, be kita ko, puoselėti asmenų lygiateisiškumą, taip pat neprisidėti prie moterų ir vyrų nelygybę skatinančių stereotipų propagavimo, negali nereaguoti į šių principų ir vertybių nesilaikančių ar priešingus teiginius pateikiančių dėstytojų akademinę veiklą. Kadangi, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, aukštųjų mokyklų veikla yra susijusi su, be kita ko, konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, aukštosios mokyklos suteikiama autonomija ir akademinė laisvė negali būti aiškinamos taip, kad jos apsaugo bet kokį mokslininko paskaitų metu dėstomą požiūrį, be kita ko, ir tokį, kuriuo nukrypstama nuo pagrindinių žmogaus teisių apsaugos principų, įskaitant visų asmenų lygybės užtikrinimą. Kaip nurodoma akademinėje literatūroje, istoriškai aukštojo mokslo įstaigos yra matomos kaip žinių institucijos; be to, jos vaidina svarbų vaidmenį kuriant ir puoselėjant konstitucinę demokratiją, taip pat skatinant lygių galimybių siekį, kuris yra neatsiejama demokratinės teisinės valstybės dalis⁶.

Kartu pažymėtina ir tai, kad nors dėstytojų negalima primesti tam tikrų pažiūrų, tyrimo srities ar tyrimo metodų, negalima drausti atlikti tam tikrus tyrimus (atvirksčiai, aukštojo mokslo institucijose skatintinas tyrimų pliuralizmas ir įvairovė), tai nereiškia, kad jis, dėstydamas jam priskirtą dalyką, gali nepaisyti Konstitucijos ir įstatymų, ignoruoti jų ginamas vertybes, be kita ko, paneigti moterų ir vyrų lygiateisiškumą, skatinti ar toleruoti bet kokių formų diskriminaciją. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad, kaip nurodoma Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, konstitucinė mokslo ir tyrimų laisvė yra neatsiejama nuo Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintos įsitikinimų bei jų raiškos laisvės,

⁶ V. Jackson, Knowledge Institutions in Constitutional Democracies. *The Canadian Journal of Comparative and Contemporary Law*, 2021, Nr. 7, p. 168.

suponuojančios, be kita ko, žmogaus laisvę pačiam formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes, taip pat šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtintos informacijos laisvės, kuri reiškia, kad žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (2007 m. gegužės 5 d. nutarimas); vis dėlto, pažymėtina, kad dėstyto, t. y. pedagoginės veiklos, siejamos su mokymu, ugdymu, be kita ko, aukštosiose mokyklose (2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2011 m. vasario 23 d. sprendimas), laisvė skiriasi nuo mokslo ir tyrimų laisvės, ir mokslininko, skleidžiančio savo įsitikinimus ir idėjas, statusas skiriasi nuo jo, kaip dėstytojo statuso. Taigi jeigu VDU mokslininkas ar tyrėjas atitinkamą požiūrį į vyrų ir moterų lyčių skirtumus būtų pristatęs kaip savo nuomonę vykdomų tyrimų kontekste, tokia nuomonė negalėtų būti vertinama lygių galimybių užtikrinimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimo aspektu (nebent būtų dėstomas prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės, kurios yra neatsiejama demokratinės teisinės valstybės dalis, paneigiantis požiūris), priešingai nei tuomet, kai atitinkama informacija pateikiama kaip studentams dėstomos mokomosios medžiagos dalis.

Vertinant Pareiškėjo skunde pateiktus teiginius, taip pat paminėtina, kad nors Pareiškėjas skunde nurodo, kad pateiktoje medžiagoje „kalbama vien apie heteroseksualius santykius, neminint neheteroseksualių santykių, taip diskriminuojant LGBTQIA+ asmenis“, nei Skaidrėse, nei Programoje ar Modulyje nesiekama išanalizuoti visų įmanomų žmonių tarpusavio santykių; Skaidrėse, kurių turinys vertinamas tyrimo metu, analizuojami vyrų ir moterų skirtumai pasirinktais aspektais, nedetalizuojant, koks galėtų būti vyrų ir moterų ar kitų asmenų tarpusavio santykis. Todėl nėra pagrindo konstatuoti, kad Skaidrėse pateikiama medžiaga galėtų būti vertintina kaip diskriminacinė lytinės orientacijos aspektu.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad VDU nepakankamai tinkamai įgyvendino Lygių galimybių įstatyme 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo *inter alia* dėl lyties.

Atsižvelgiant į tai, kad, VDU rektoriaus teigimu, „Šio modulio mokymai nėra tęsiami“, darytina išvada, kad Modulio Skaidrės šiuo metu (skundo tyrimo metu) nebėra demonstruojamos tikslinei auditorijai kaip Programos dalis.

6. Dėl VDU teiktinų rekomendacijų

Vis dėlto, įvertinusi aukščiau nurodytas aplinkybes bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalies nuostata, suteikiančia teisę lygių galimybių kontrolieriui teikti išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip

pat pasiūlymus dėl lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, lygių galimybių kontrolierė Vytauto Didžiojo universitetui rekomenduoja:

6.1. atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintą Lietuvos valstybės geopolitinę orientaciją, grindžiamą pripažįstamomis ir saugomomis universaliosiomis demokratinėmis konstitucinėmis vertybėmis, kurios yra bendros su kitų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybių vertybėmis, kaip antai pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms⁷, ateityje atkreipti dėmesį į kryptingą ir nuoseklų vakarų teisinėmis vertybėmis grįstą žmogaus teisių sampratos (taip pat ir lyčių lygybės) įtvirtinimą mokymo (-si) programų ir priemonių turinyje;

6.2. įsitikinti, kad VDU studijose, paskaitų metu naudojamoje dėstymo (mokymo) medžiagoje integruojami lyčių lygybės principai, puoselėjama lyčių lygybė bei nėra diskriminavimo ir diskriminavimo skatinimo dėl lyties, netolerancijos dėl lytinės tapatybės ar orientacijos, neskatinamas moterų ir vyrų nelygiavertis traktavimas, nėra įtvirtintos stereotipinės nuostatos, skatinančios nelygybę;

6.3. svarstyti galimybę inicijuoti mokymus akademiniam personalui, kurie leistų aiškiai suvokti savo nuostatas dėl lyčių stereotipų, jas apmastyti ir kritiškai apžvelgti;

6.4. rengiant dėstymo (mokymo) medžiagą bet kurioje dėstomoje disciplinoje, vadovautis, be kita ko, tokiomis esminėmis lyčių lygybės principais integruoti sudarančiomis prielaidas gairėmis:

6.4.1. kuriant mokymo priemones, mokymo(si) medžiagą išlaikyti skirtingų lyčių veikėjų vaidmenų įvairovę; atsižvelgiant į vyraujančius kultūrinius stereotipus apie lyčių vaidmenis, stengtis parinkti tokią tekstinę, vaizdinę medžiagą ir (arba) užduotis, kurios atspindėtų kiekvienos lyties profesijų, veiklų, išvaizdos, elgsenos galimybių spektrą, pristatytų veikėjų socialinių vaidmenų daugialypiškumą;

6.4.2. vengti neproporcingai dažnai vaizduoti vyrus kaip netinkamai besielgiančius arba nesilaikančius taisyklių, vengti pateikti ar kurti vyro kaip agresoriaus ir/arba smurtautojo iš prigimties įvaizdį; negeneralizuoti visos socialinės grupės apibūdinimais „visi vyrai“, ar „moters prigimtis yra...“; vengti veikėjų seksualizuoto vaizdavimo, objektifikavimo (sudaiktinimo), ypač moterų kūno vertinimo;

6.4.3. užtikrinti, kad mokymo medžiagoje nebūtų pavyzdžių, kurie asmenų santykiuose normalizuoja partnerės (-io) kontrolę arba kurie pateikia psichologinį (fizinį, seksualinį) smurtą ar priklausomybę nuo partnerio (-ės) kaip neišvengiamą dalyką;

⁷ Be kitų, Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 11 d., 2014 m. liepos 14 d. nutarimai, 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas.

6.4.4. užtikrinti, kad mokymo priemonėse nebūtų vieną ar kitą lytį žeminančių komentarų, aukos kaltinimo, smurto lyties pagrindu pateisinimo ar normalizavimo; medžiagoje turi būti aiškiai akcentuota, kad už savo veiksmus yra atsakingas smurtaujantis asmuo;

6.4.5. mokymo medžiagos tekstuose naudoti lyčiai jautrios kalbos strategijas⁸, atskleidžiančias tiek vyrų, tiek moterų patirtis, keičiančias nusistovėjusias nuostatas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 2 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Vytauto Didžiojo universitetą ir pasiūlyti pakeisti „Gyvenimo įgūdžių mokomojo dalyko įgyvendinimas pagrindiniame ugdyme“ modulio „Sveikata ir gyvybės saugojimas“ skaidres „Vertybės lytiškumo ugdyme“ taip, kad jose nebūtų demonstruojamas ir skatinamas moteris bei vyrus žeminantis požiūris (kaip antai, akcentuojant vyro juslumą bei polinkį smurtauti prieš moteris), bei kad nebūtų diegiamos prielaidas moterų ir vyrų nelygybei skatinti sukuriančios nuostatos.

2. Paprašyti Vytauto Didžiojo universiteto informuoti apie sprendimo bei sprendime pateiktų rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą per 30 dienų.

3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Vytauto Didžiojo universitetą.

Sprendimas per 1 (vieną) mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas Regionų administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierę pavaduojanti Seimo kontrolierė

Jolita Miliuvienė

⁸ <https://gap.lt/wp-content/uploads/2024/05/Kaip-atsizvelgti-i-lyti.pdf>